

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه های علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران
مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) شهرستان قروه

عنوان

اقسام صبر و آثار آن بر زندگی

استاد راهنما:

سرکار خانم نسرین اسد بیگی

پژوهشگر:

فاطمه اسدی

زمستان ۱۳۹۳

تحمیدیه:

خدایا مرا به سوی تو وسیله ای جز عواطف مهربانیت نیست و دست آویزی غیر عطاهای رحمانیت و شفاعت پیغمبر رحمت که نگهدار امت از رنج و آلام دو عالم نخواهد بود. پس تو این دو را برای من وسیله آمرزش و سبب وصول به مقام سعادت و یهشت رضوانت قرار ده.

تقدیر و تشکر:

تقدیر و تشکر می کنم از استاد گرامی خود و کسانی که در تالیف این تحقیق مرا یاری رساندند.

تقدیم به:

ساحت مقدس امام عصر مهدی موعود(عج الله تعالی فرجه شریف)

چکیده

صبر یعنی بردباری کردن، ثبات و آرامش نفس در سختی ها و مصائب، و اقسامی دارد که عبارتند از : صبر بر معصیت، صبر بر طاعت، صبر بر مصیبت و اقسامی دیگر از صبر، صبر بدنی و نفسانی است که نقش بسیار بسزایی در سعادت انسان و رسیدن به کمال دارند. و اقسام آثار دنیوی و اخروی که عبارتند از: موفقیت و پیروزی، حب و دوستی، حفظ ایمان، شادی و خوشی، تقویت عزم و اراده در انسان، تربیت کمال نفس، بی فایده کردن اضطراب درونی و جزع و فرع برای انسان است.

کلید واژه: صبر

گیرد تا آنکه ملکه می شود : بلکه خدای نخواستہ صورت باطن ذات صورت (بغض) به قضای حق و دشمنی ذات مقدس شود. آن وقت عنان از کف گسیخته شود و مهار اختیار از چنگ رها شود و انسان به هیچ وجه نتواند ضبط حات و خیال نماید و ظاهر و باطن رنگ دشمنی حق تعالی گیرد، و بایک پارچه بغض و عداوت ها لک النعیم از این عالم منتقل گردد و به شقاوت ابدی و ظلمت ہمیشگی دچار شود. پناه می برم به خدا از بدی عاقبت و ایمان مستودع . پس صحیح است که می فرماید وقتی که صبر برود ایمان می رود.^۱

۳-۵- صبر بر خوشی و شادی

هرچه برای بنده در دنیا پدید آید ، یا با خواهش و هوای نفس او سازگار است یا سازگار نیست ، بلکه او را ناخوش و ناگوار آید ، در هر یک از این دو حال به صبر نیازمند است. زیرا آنچه موافق خواهش و طبع اوست ، مانند تندرستی و گشادگی فراخی اسباب دنیوی ، و نیل به جاه و مال و کثرت فرزندان و پیروان ، هرگاه صبر و خویشتن داری نکند ، و خود را از فرورفتن در آن و فریب خوردن به آن نگاه ندارد ، سرکشی و طغیان می کند و در شادی و خوشی از حد می گذرد که انسان چون خود را بی نیاز دید طغیان می ورزد.

یکی از بزرگان گفته است : « مومن بر بلا صبر می کند ، و بر عاقبت جزء بنده صدیق (راستی پیشه) صبر نمی کند » و یکی از اهل معرفت گفته است : (صبر بر عافیت از صبر بر بلا سخت تر و دشوار تر است) و از این رو بود که چون دنیا بر صحابه پیامبر فراخی و گشادگی نمود و تنگی معاش بر طرف شد ، گفتند : « ما به ب رنج و سختی مبتلا شدیم و صبر کردیم ، و به فتنه خوشی و فراخی امتحان شدیم و توان صبر بر آن نداریم. » و از این جهت خدای سبحان می فرماید:

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَسِرُونَ »^۲

ای کسانی که ایمان آورده اید مالها و فرزندان شما را از یاد خدا مشغول نسازد «^۱

^۱ - روح الله خمینی، صص ۲۶۲ و ۲۶۳

^۲ - تغابن، آیه ۹

و می فرماید: « یٰۤاِنْ مِنْ اَرْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ »^۱

« برخی از زنان و فرزندان شان دشمن شما هستند »

و معنی صبر برمتاع دنیا: این است که به آن میل و اطمینان نکند و بداند که به عاریت به اوسپرده شده است و به زودی از او پس گرفته خواهد شد، پس در تنعم و تلذذ (به ناز و نعمت زیستن و لذت یافتن) فرو نرود، و بر کسانی که از برادران مومن خود که آن را ندارند ننازند، و حقوق الهی را در مال خود رعایت نمایند و حق خدایی را در بدن خود با کمک به خلق به جا آورده و در مقام و منصب خود به مظلومان مدد رسانند، و همچنین در دیگر نعمت های خدا به او عطا فرموده است.^۲

۳-۶- رابطه صبر بر ایمان

صبر و مقاومت در برابر هرانگیزه ای است که انسان را از خداوند دور می کند بنابراین تخلق به هر یک از اخلاقیات ایمانی، نیازمند صبر است زیرا در اخلاق، ایمان و خلق نیکو***اثر گذاری آن در تقرب انسان به خداوند نیکو شمرده می شود و در هر خلق نیکو، خلق بدی قرار دلرد که گرویدن به آن آسان تر است: ولی تخلق به اخلاق بد اخلاق نیکو، نیازمند پایداری و تمرین ممارست است. از این گذشته مقاومت در برابر چیزهای که انسان را از خداوند دور می سازد در صورتی انجام می گیرد که انسان به خداوند مومن باشد و نسبت به او معرفت داشته باشد بدون شناخت خداوند و او صاف او بدون ایمان، نمی توان هیچ عملی را به سبب مقرب بودن نیکو شورد و یا بلعکس، بنابر این به معنای معرفت و یقین به خداوند و اسماء حسناى او، شرط ضروری و مقدمه لازم صبر است ایمان علاوه بر اقرار زبانی و معرفت یقینی مشتمل بر عمل بر ارکان نیز می باشد و عمل به مقتضای معرفت خود نیازمند صبر و مقاومت است. در نتیجه می توان گفت بدون صبر ایمان کامل که التزام عملی به دین خداست امکانپذیر نیست پس رابطه ایمان و صبر، دو طرف دارد: از یک سو ایمان نظری سازنده صبر است و از سوی دیگر، بدون صبر، ایمان عملی کسی که در مصیبتها زبان به شکات می گشاید، از ضعف معرفت و ایمان نظری خود خبر داده است به عبارت دیگر نفس شناخت و یقین او را از شکیبایی عاجز کرده است. کسی که نیز بر

۱- تغابن، آیه ۱۴

۲- ملا مهدی نراقی، علم اخلاق اسلامی، ج سوم، صص ۲۷۳ و ۲۷۲

اطاعت صبر نمی کند ، نتوانسته است به لوازم معرفت خود ملتزم بماند. او قادر نیست در راهی که معرفت خداوندی در برابر انسان می گشای پد گام نهد ؛ پس ایمان او کامل نمی شود همچنین است کسی که در برخورد با گناه اختیار از کف می دهد و مرتکب گناه می شود .او نیز به هنگام گناه ، گویی از خدایی که می شناسد غافل می شود وبه اقتضای ایمان نظری خود عمل نمی کند.^۱

پیغمبر فرمود: صبر نصف ایمان است. و نیز فرمود :نسبت صبر و ایمان نسبت سر و بدن است. زیرا که به معنی خود داری و تسلط به نفس است ، منظور از ایمان همین فایده است. اشخاصی که دارای صبر و ثبات و استقامت باشند ؛ دارای شخصیت بزرگ اخلاقی و عظمت روحی خواهند بود اگر شخص در هنگام رو آوردن ناملایمات از فبیل فقر و مرض و جنگ نتواند صبر کند ،خود را پست و زبون کرده و شخصیت خود را از دست خواهد داد . یکی از اسرار موفقیت حسین (علیه السلام) در منظور مقدس خود صبر واستقامت است که زنان و فرزندان آن حضرت از خود بروز دادند. چه بسا اشخاصی که کارهای بزرگ انجام داده اند اما پس از آنها فرزندان و اخلاقشان زحمات آنها را به هدر داده اند. اما از زنان و فرزندان حسین وزنان و یاورانش که در حدود شصت نفر بودند و انواع مصیبت ها و شخصیتها دیدند یک کلمه سست یا رفتار مخالف اخلاق دیده نشد واین خود بزرگترین دلیل برایمان محکم و تقوا و فضیلت این خانواده است. سید الشهداء علیه السلام در مواقع مختلف زن و فرزندان را امر به صبر فرمود ایمان انسان را به راه مستقیم هدایت می کند و یکی از چیزها یی که آخرت انسان را تامین می کند همان ایمان است بدون ایمان صبر و شکیبایی در راه دین بدست نمی آید.^۲

^۱ - محمد فتحعلی خانی، علم اخلاق ۱، صص ۲۲۶ تا ۲۲۸.

^۲ - استاد مرتضی مطهری، حکمت ها و اندرزها، ج دوم، ص ۱۲۲.

نتیجه گیری:

آری، صبر در اسلام به معنای مقاومت است، مقاومت در سختی انجام وظیفه، مقاومت در برابر تحریکات داخلی نفسانی، مقاومت در برابر ناملایمات روزگار، صبر اگرچه بسی مشکل است ولی می توان آن را با معجونى از علم و عمل بدست آورد. یعنی می توان با توجه به ناچیز بودن شدائد و کوتاهی دوران مشکلات و توجه به زشتی و ضرر جزع و به وسیله کثرت تفکر در احادیث و آیاتی که درباره صبر وارد شده انگیزه دین را تقویت و انگیزه هوا و شهوت را تضعیف نمود.

کسی که بداند ثواب صبر به مراتب بیشتر چیزی است که از دست داده و با صبر آنچنان بهرمند شده که دیگران باید به حالش غبطه برند. زیرا چیزی از دست داده که جزء زندگی دنیا با او نمی ماند و چیزی بدست آورده که بعد از مرگ ابد و الدهر با او خواهد بود. معلوم است که می تواند صبر، کسی که چیز پستی را به خاطر آوردن شیئی نفیس که کمال است از دست داده، نباید بخاطر آن شیئی محزون باشد.

منابع و مأخذ

قرآن کریم

۱. نهج البلاغه
۲. علامه طباطبائی، سید محمدحسین، جلد ۱۷، دفتر انتشارات اسلامی، مترجم: حجت الاسلام و المسلمین سید محمدباقر موسوی همدانی، سال ۱۳۸۶.
۳. مکارم شیرازی، ناصر، با همکاری جمعی از فضلا، ناشر دارالکتاب الاسلامیه، ۱۳۸۰.
۴. خمینی، روح الله، چهل حدیث، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۷۵.
۵. حمیدزاده، اکبر، قطره ای از دریا، جلد اول، انتشارات پیام نوین، ۱۳۸۵.
۶. حمیدزاده، اکبر، قطره ای از دریا، جلد دوم، انتشارات پیام نوین، ۱۳۸۵.
۷. نراقی، مهدی، علم اخلاق اسلامی، جلد سوم، مؤسسه انتشارات حکمت، ۱۳۸۱.
۸. حائری تهرانی، مهدی، شبیر، عبدالله، اخلاق اسلامی، انتشارات کتابخانه صدر، ۱۳۷۳.
۹. فتحعلی خانی، محمد، علم اخلاق ۱، جلد اول، ناشر مرکز بین المللی و ترجمه و نشر المصطفی (ص)، چاپ زلال کوثر، ۱۳۸۹.
۱۰. فتحعلی خانی، محمد، علم اخلاق ۱، جلد دوم، ناشر مرکز بین المللی و ترجمه و نشر المصطفی (ص)، چاپ زلال کوثر، ۱۳۸۹.
۱۱. مطهری، مرتضی، حکمت ها و اندرزها، جلد اول، ناشر انتشارات صدرا، ۱۳۸۸.
۱۲. مطهری، مرتضی، حکمت ها و اندرزها، جلد دوم، ناشر انتشارات صدرا، ۱۳۸۸.
۱۳. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد پنجم، چاپخانه مهارت، ۱۳۶۸.
۱۴. معین، محمد، فرهنگ معین فارسی، جلد دوم، ناشر دیبا، ۱۳۶۸.